

JOSEP PUJOL

MÉS SOBRE CERVERÍ DE GIRONA
I GUILLEM DE CERVERA

Al número 28 de la «Revista de Catalunya» (març de 1989, ps. 127-138) el professor Martí de Riquer, en resposta a unes no gens benèvols afirmacions de Joan Coromines fetes al pròleg de la seva edició de la lírica de Cerverí de Girona (Curial, Barcelona, 1988), tornava a exposar, amb la claredat que el caracteritza, les raons que ja fa anys van induir-lo a identificar el trobador Cerverí de Girona amb el Guillem de Cervera autor d'un llibre de *Proverbis* rimats. No cal dir que per a qualsevol lector mínimament atent les raons assoleixen la categoria de proves, donada l'eloqüència documental d'aquell «*Guillelmo de Cervaria, id est Cerverino*» que Riquer havia estampat triomfalment en un article del 1960. Certament, a la vista del resum dels seus antics articles pot semblar imprudent, i fins i tot impertinent, insistir en el tema. Si goso fer-ho, enfilant-me a les espatlles de gegant de l'il·lustre romanista, és perquè la recent publicació, per part de Coromines, dels *Versos proverbials* de Guillem de Cervera (Curial, Barcelona, 1991) ha tornat a posar la qüestió sobre la taula (vegeu-ne les ps. 5-8, on continua qualificant d'«estranya teoria» la identificació dels dos noms), i sobretot perquè em complau, en aquest sentit, aportar una dada més a favor de Riquer.¹

La dada de què parlo no és en ella mateixa inèdita, però sí que ha passat pràcticament desapercebuda, si fem excepció d'una ràpida

1. Quant aquest article ja era en premsa ha aparegut un altre treball del professor Riquer («Revista de Catalunya», núm. 54, juliol-agost de 1991, ps. 115-133) on s'exposen novament els arguments a favor de la identificació dels dos noms i es reproduïx en facsímil el document que fa de Guillem i de Cerverí una sola persona.

notícia que en dóna Massó i Torrents al *Repertori de l'antiga literatura catalana* (Alpha, Barcelona, 1932, p. 25). El cas és que el 1989, al «Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana (III, 1889-90, ps. 286-296), i amb el títol d'*Hallazgo de un Testament d'amor*, Eusebi Pascual publicava la transcripció d'un text del segle XV que havia trobat «entre varias curiosidades de un pequeño cuaderno» que posseïa, del qual no cita la procedència i del qual no he pogut obtenir cap més notícia, atès que, segons que m'informa el professor Joan Mas i Vives, els papers d'Eusebi Pascual sembla que s'han perdut. Si bé l'obra en qüestió no suscita entusiasmes abrandats sí que té l'esquer d'una certa curiositat filològica en tractar-se d'un testament d'amor paròdic, en prosa, atorgat per un tal Pere, de qui no s'indica el llinatge, «en lo castell de la Perillosa Guarda a ·xxvj· del mes de may, any etc.». Manca, doncs, l'expressió de l'any, que impedeix d'afinar una datació que, a grans trets, remet a la segona meitat del segle XV.² Es tracta, com apuntava, d'un testament que, a més de recórrer paròdicament a les fórmules notariais d'aquesta classe de documents, utilitza el registre de la poesia amorosa cortesa i al·legòrica; per exemple, els marmessors de l'amant moribund són els seus cosins *Fina esperança* i *Pura fermatat*, així com la *Desconexensa de madona*, i noteu les ressonàncies artúriques del lloc on s'atorga el document (sumades a les figures que han de ser esculpides al seu *moniment*, amb Tristany, Galaad, Perceval o «madona Ginebre»). Que jo sàpiga, no s'ha conservat cap més mostra catalana d'aquest gènere (en el terreny amorós, vull dir; com a mostres de testaments jocosos cal no oblidar el de Cerverí el segle XIII i el de Bernat Serradell el XV), però que té manifestacions en la poesia francesa del segle XV, des d'uns versos de *La belle dame sans merci* d'Alain Chartier («*Je laisse aux amoureux malades / qui ont espoir d'alegement / faire chansons, diz et*

2. L'editor, Eusebi Pascual, diu del manuscrit que maneja que «en una de sus hojas lleva señalada la fecha de 1416, sin que el carácter de la escritura la contradiga» (p. 290), i estableix que el text va ser escrit entre el 1393 i aquella data. Tant el caràcter del text com la llengua fan pensar més aviat en la segona meitat del segle, i probablement la identificació dels noms que hi apareixen (Lois Dezbosch, Mateu Cardona i Geraró Torró, ciutadans de Barcelona) en permetria una datació més afinada.

balades, / chascun a son entendement)³ fins al *lais*, també en vers, amb inventari de béns *post mortem* inclòs, que fa un anònim *chevalier oultré d'amours* que *trespasse de dueil de sa dame*, imprès al recull *Le Jardin de Plaisance et Fleurs de Réthorique* (1501), editat per E. Droz i A. Piaget (SATF, París, 1910), però testimoniats també per còpies manuscrites quatrecentistes, i que ens situa en una òrbita semblant a la del nostre text, sobretot des del moment que, com Chartier, deixa «*rondeaux aventureux*» als amants més adolorits i «*wirlaiz, balades, voutes et astrades*» als «*plus griefment malades*». (M'afanyo a advertir que no són pas els únics textos d'aquesta mena: cal recordar que les paròdies de testaments són habituals a la literatura medieval llatina —penso en el *Testamentum asini*— i romànica, entre els quals els exemples més il·lustres, a part un poema de Deschamps,⁴ són justament *Le lais* i *Le testament* de François Villon.) Però no és això el que ara importa.

Una de les particularitats més vistents del text és la inserció de citacions poètiques, pràctica habitual entre els mateixos trobadors, entre els autors catalans de narracions en vers de finals del segle XIV i encara en alguns poetes del XV, com Pere Torroella o Francesc Ferrer. En el nostre cas, les citacions es justifiquen per l'especial naturalesa del gruix principal del llegat testamentari de l'autor, que pren «de mos bens per anima mia e per la mia sepultura e per algunes lexes de jus scrites ·X· cansons e ·v· danses e vna escorreguda»,⁵ de les quals, a causa de la mutilació de dos fulls del manuscrit, només se citen nou peces, i només una porta indicació d'autor. Malgrat que Jaume Massó, al lloc citat del *Repertori*, les qualificava de

3. L'obra, com és sabut, va ser traduïda al català per Francesc Oliver segurament a la segona meitat del segle XV. Vegeu-ne l'edició de Riquer (Barcelona, Quaderns Crema, 1983); els versos citats —25-28— són a la p. 4.

4. *Vid. Oeuvres complètes d'Eustache Deschamps*, publiées d'après le manuscrit de la Bibliothèque Nationale par Gaston Raynaud, vol. VIII (París, Didot & Cie. [SATF], 1893), ps. 29-32.

5. L'*escorreguda*, llegada «*alles mullés dels marinés de Barchinona*», comença «Esquinssem los sabatons que sabates ne faran mes». Les úniques composicions del s. XV rubricades així que conec són castellanes, una copiada del foli 61r del ms. 1 de l'Ateneu Barcelonès i l'altra al foli 48 d'un ms. que havia pertangut a Jaume d'Olesa («EUC», xv, 1930, pgs. 163-164).

«cobles conegudes», en la majoria de casos només disposem d'un *incipit*, i encara sense menció d'autor.⁶ No he recítxit sinó a identificar el primer vers d'una cançó atribuïble al trobador rossellonès Ponç d'Ortafà citada també a la *Passio amoris secundum Ovidium* de Jordi de Sant Jordi i copiada al cançoner Vega-Aguiló de la Biblioteca de Catalunya. No sé fins a quin punt l'autor de l'obreta tenia els mateixos dubtes que nosaltres pel que fa als fragments que citava. Però en un cas sí que sabia de qui eren els versos adduïts, atès que encapçala la tercera estrofa del poema 111 de Cerverí de Girona («Manh ric mi demando si am», ed. Riquer (CSIC, Barcelona, 1947, p. 313; és el núm. 112 de l'ed. Coromines, vol. II, p. 295)⁷ amb aquesta atribució: «Item, vull e man que lo jorn della sepultura sien donats a cascu o a casquna que lo present dia amaran o amat hauran, e en lur vida seran estats seruidos d'amor, a cascu mil sous, e cascun d'ells sien tenguts cantar aquesta cobla d'En Guillem de Servera.» El text, molt deturpat, fa així:

al cor amor lausau porta
 car son dells corals amadors
 e seguin d'amor son dret cors
 e amor dir no poden ne an
 sa bella bocha no tencam⁸

6. Dono tot seguit els textos citats: 1: «Cells qui secret, mon dolç amich / amor lo gasardona / amor lo fa del paubre rich / e amor lo corona / de fuinoy sobiranament; / dons servirmeu sacretament» (*cobles*); 2: [Són els versos que cito més avall]; 3: «Mon be, mon sollar, mon desin»; 4: «Non planch afany, mal ni desayre» (*canso*); 5: «Si n'hay perdut mon seny e mon saber» (*canso*); 6: «De uos me part en nom de bon viatge» (*canso*); 7: «Tristor e sobre desconfort» (*canso*); 8: «Tot mon cor me va en goya per fina amor» (*ballada*); 9: «Esquinsem los sabatons que sabates ne faran mes» (*escoreguda*).

7. La identificació ja l'havia establerta, amb dubtes (diu que es tracta d'una «composició muy parecida á otra de Serverí de Gerona escrita en lengua clásica provenzab»), Eusebi Pascual.

8. La transcripció de Pascual disposa el text a ratlla seguida, separant els versos (però també unitats que no són versos) amb uns guions que no se'ns aclareix si són responsabilitat de l'editor o responen a alguna indicació gràfica del manuscrit. Davant el dubte, he preferit disposar el text en versos, cosa que facilita la comparació amb el text de Cerverí, que reproduceixo a la nota següent.

Naturalment, el que crida l'atenció no és ni que l'autor l'encerti ni que el text que cita estigui corromput fins a la desfiguració –inclosa la de la mètrica original–,⁹ sinó que a l'hora d'atribuir-lo a un trobador conegut com Cerverí adopti el nom de l'autor dels *Proverbis*. Cal fer notar, d'entrada, que es tracta de l'única ocasió en què l'autor de versos lírics és designat amb el nom de Guillem de Cervera. Exactament el contrari del que ens mostren els documents aportats per Riquer (és a dir, que el nom Cerverí s'aplica als proverbis,¹⁰ de manera que ara tenim la certesa que la intercanviabilitat dels noms té una doble direcció, ben significativa d'altra banda. És clar que ja sabem que l'un i l'altre són la mateixa persona, i per tant el fenomen no ens ha de sorprendre. I tampoc no em semblaria una objecció gaire consistent dir que es tracta d'un text tardà: fent abstracció de les proves documentals aportades per Riquer, es podria arribar a justificar pel to moralitzant d'una bona part de la poesia de Cerverí l'atribució dels proverbis al trobador. Però –i a la vista de la dada que comentem– si Cerverí i Guillem no fossin la mateixa persona, ¿com s'hauria pogut confondre un autor de màximes morals amb un productor de versos amorosos inserits en un joc literari i frívol com aquest?¹¹

9. *Vid.* el text de l'estrofa segons l'edició Riquer: «E·l cor amor clauza portam, / quar em dels corals amadors, / e seguem d'amor sil drech cors; / qu'amors no podem dir, ni am, / si ben la boca non tancam, / ni em, quar del nom d'amor es» (ed. Riquer, p. 34). Coromines (II, p. 295), crec que encertadament, edita *sí* l al tercer vers i suprimeix el punt i coma per mantenir la continuïtat entre aquest vers i els següents.

10. El mateix que ens demostren les dades aportades per Stefano M. Cingolani en aquest mateix número de «Llengua & Literatura». *Vid.*, concretament, els núms. [4] i [7], i potser el [2], relatius als *Proverbis* de Cerverí. Dels casos dubtosos ([8] – [10]) no se'n pot desprendre cap informació en el sentit que aquí interessa.

11. És a dir, els «verses [...] leugers e venarsals / c'ay en cantan retrayts» de què parla Guillem de Cervera a la quarteta 22 dels seus *Proverbis*, i dels quals, per cert, Coromines no diu res a la nota al text (*Versos proverbials*, p. 16); és obvi que renuncia a respondre la pregunta que li formulava Riquer a l'article citat de la «Revista de Catalunya», p. 137.

Tot plegat em sembla una prova més de la pertinència dels dos noms a una sola persona que em complau d'oferir, com a petit homenatge, a Martí de Riquer.

JOSEP PUJOL
Universitat Autònoma de Barcelona